

“Gij zult de sabbat in ere houden”

**Over de rol van religieuze argumenten
in het publieke domein
(Christoph Jedan, RUG)**

Exodus 20:8-11

“Houd de sabbat in ere, het is een heilige dag. Zes dagen lang kunt u werken en al uw arbeid verrichten, maar de zevende dag is een rustdag, die gewijd is aan de HEER, uw God; dan mag u niet werken. Dat geldt voor u, voor uw zonen en dochters, voor uw slaven en slavinnen, voor uw vee, en ook voor vreemdelingen die bij u in de stad wonen. Want in zes dagen heeft de HEER de hemel en de aarde gemaakt, en de zee met alles wat er leeft, en op de zevende dag rustte hij. Daarom heeft de HEER de sabbat gezegend en heilig verklaard.”

Exodus 20:8-11

“Houd de sabbat in ere, het is een heilige dag. Zes dagen lang kunt u werken en al uw arbeid verrichten, maar de zevende dag is een rustdag, die gewijd is aan de HEER, uw God; dan mag u niet werken. Dat geldt voor u, voor uw zonen en dochters, voor uw slaven en slavinnen, voor uw vee, en ook voor vreemdelingen die bij u in de stad wonen. Want in zes dagen heeft de HEER de hemel en de aarde gemaakt, en de zee met alles wat er leeft, en op de zevende dag rustte hij. Daarom heeft de HEER de sabbat gezegend en heilig verklaard.”

- Relatie God – schepping, mens – schepping
- Vraagstukken arbeid / activiteit / spiritualiteit, milieu

Religie en ecologie – een zijspoor

- Radicale ecologische kritiek
 - Christendom ‘schuld’ aan ecologische crisis (“Lynn White thesis” [1967])
 - Beeld van wereld als niet goddelijk
 - Rentmeesterschap plaatst mens buiten schepping
 - Uitbuiting – sinds vroege ME radicale technologische ingrepen
 - alternatieve religie / spiritualiteit nodig – Arne Naess (“Donkergroene religie” - Bron Taylor)
 - Mens als onderdeel van een goddelijke wereld
- Milieuverwoestingen voor/buiten christelijke cultuur
- Welvaart als bepalende factor (“Het groene paradox”)
- Mens cruciale factor, ook voor verbeteringen
 - Milieu-ethiek als deugdeethiek
 - Ingetogenheid, spaarzaamheid, naastenliefde, rechtvaardigheid ...

De vraagstelling

- Communicatie / argumentatie
- Wat is de legitieme rol van religieuze argumenten in het publieke debat?
- Wat kunnen we leren van de (politieke) filosofie?

Politieke filosofie

- **Specifiek interesse politieke filosofie:**
 - Kunnen wij bij het argumenteren over de publieke zaak/ bij het uitbrengen van onze stem onbeperkt gebruik maken van religieuze overtuigingen?
 - Zijn er **morele** redenen om het gebruik van op religie gebaseerde argumenten te beperken?
- **Drie karakteristieke posities** (net als bij Brexit):
 - Radicale **uitsluiting** van religie uit publieke discussies (Rorty)
 - **Omarming** van religie in publieke discussies (Wolterstorff)
 - **Compromis**: religie toelaten, mits aan (strikte) voorwaarden wordt voldaan (Rawls, Audi, Habermas)

Radicale uitsluiting

Richard Rorty (1931-2007)

“Contemporary liberal philosophers think that we shall not be able to keep a democratic political community going unless the religious believers remain willing to **trade privatization for a guarantee of religious liberty**. (...) The main reason religion needs to be privatized is that, in political discussion with those outside the relevant religious community, it is **a conversation-stopper**. (...) The same goes for telling the group, ‘I would never have an abortion’ or, ‘Reading pornography is about the only pleasure I get out of life these days.’ In these examples (...), the ensuing silence masks the group's inclination to say, ‘So what? We weren't discussing your **private life**; we were discussing public policy. Don't bother us with matters that are not our concern.’”

Omarming

Nicholas Wolterstorff, *1932

- “Let citizens use whatever reasons they find appropriate”
- Voorwaarden van fatsoen:
 - het respect voor de ander
 - de wettelijke regels en
 - doel van debat is politieke rechtvaardigheid (niet: het bereiken van persoonlijke voordelen)

Compromis

John Rawls (1921-2002)

- A Theory of Justice (1971)
 - “justice as fairness”
 - Vrijheid én gelijkheid
 - Vaste volgorde
 - Sluier der onwetendheid
- Twijfels / transitie (Lehning tekst)
 - Pluraliteit van wereldbeschouwingen
 - “Omvattende” vs. “politieke” doctrines
 - Context én inhoud van publieke argumentatie zijn belangrijk!
- Political Liberalism (1993) en later

“Omvattende doctrines”

- The ‘wide view’ (John Rawls, Political Liberalism, 21996)
 - De voorwaarde (the proviso): “I now believe (...) that **reasonable [comprehensive] doctrines may be introduced in public reason at any time**, provided that in due course **public reasons**, given by a **reasonable political conception**, are presented sufficient to support whatever the comprehensive doctrines are introduced to support.”

“Publieke rede” – dubbelzinnig

- Descriptief: het publieke discours
- Normatief: zoals een goede burger hoort te argumenteren
 - Wereldbeschouwelijke pluraliteit
 - **Niet gebruiken:** concepten eigen wereldbeschouwing (o.a. **religie**)
 - **Wél gebruiken:**
 - de **basiswaarden** van een liberale grondwet: fundamentele rechten, vrijheden en mogelijkheden die de burger heeft (in de publieke sfeer)
 - **Argumentatieregels** (b.v. alleen gebruik maken van wetenschappelijke resultaten waar deze niet controversieel zijn)

Tussenstand

- Open vragen
 - Is het formuleren van één ‘publieke rede’ *überhaupt* mogelijk? (‘Reïficeren van een abstract ideaal’)
 - Kan je op basis van de publieke rede fundamentele politieke vraagstukken oplossen?
 - Is het mogelijk / wenselijk om bij de discussie van fundamentele politieke vraagstukken religieuze overtuigingen buiten de deur te laten?

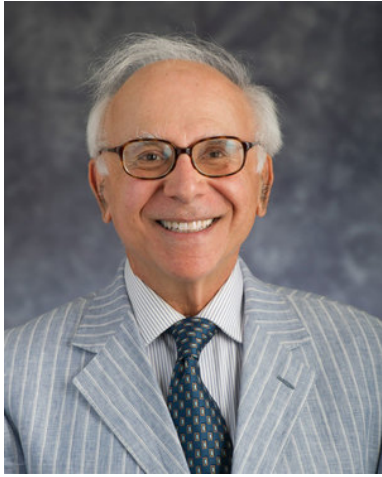
Andere vormen van compromis (1)

Jürgen Habermas, *1929

- Het moderne morele bewustzijn is ontstaan en wordt ondersteund door religie (rechtvaardigheids- en liefdesethiek)
- Het is illiberaal om religieuze argumenten uit het publieke debat te weren
- “Gelaagde aanpak”: hoe dichterbij officiële democratische besluitvorming, hoe minder religie acceptabel is

Andere vormen van compromis (2)

Robert Audi, *1941

- 2 principes:
 - **Principe van een seculiere reden**
 - Men heeft een *prima facie* verplichting om geen wet of politiek te ondersteunen die de vrijheid van mensen inperkt als men daarvoor geen adequate seculiere reden heeft (en bereid is deze te benoemen)
 - **Principe van een seculiere motivatie**
 - Men heeft een *prima facie* verplichting om geen vrijheidsbeperkende wetten te ondersteunen als men niet voldoende gemotiveerd is door normatief adequate seculiere redenen

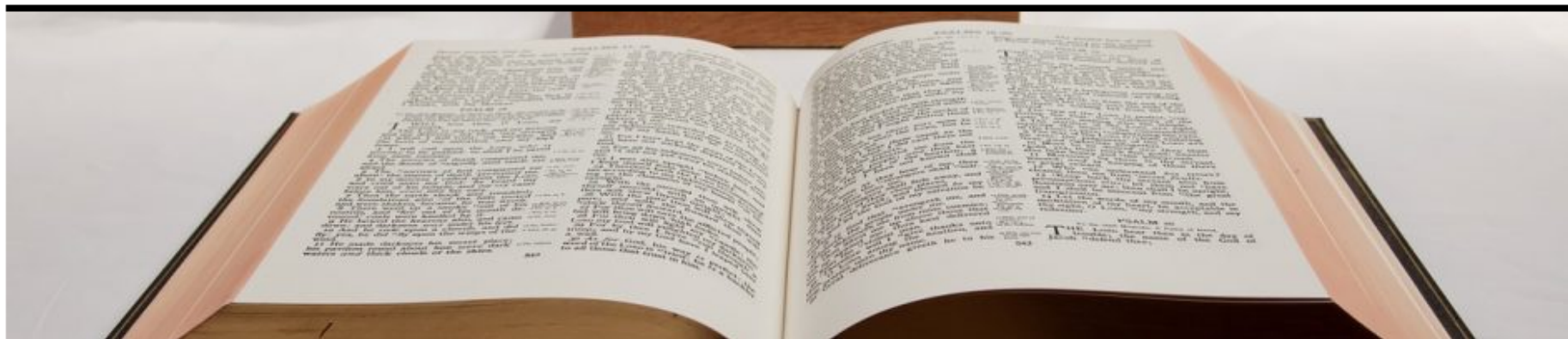
Tussenstand

- Politiek-filosofische focus
 - Politieke/publieke discussies
 - Burger als kiezer
 - Bijzondere regels voor parlement, wetgeving
- Geen (stringente) regels buiten politiek proces
- En de praktijk?

Onderzoek naar de praktijk

- Redevoering Hans Blokland (CU) over stamcellen in het Europees Parlement (A.F. Sanders)
 - Combinatie religieuze / niet-religieuze argumenten
- Schriftberoep in gemeenteraadsdebatten Barendrecht, Nijkerk, Ede (R. Heij)
 - Gemeenteraadsleden: problematisch
 - Verschil privé - publiek
 - Effectiviteit, richting
 - Andersdenkenden
 - Niet-Bijbelvasten
- Volgen *in praktijk* een liberaal compromis (Common sense?)
- Vgl. “verklaring” van secularisering door pluralisme (Christopher Hill, Jeffrey Stout)

Nashville Verklaring

[Home](#) [Persverklaring](#) [Nashvilleverklaring](#) [FAQ](#) [Studiedag](#) [Links](#) [Contact](#)

Home

Welkom op de Nederlandse website van de Nashvilleverklaring. Op deze website vindt u de tekst van de Nashvilleverklaring, het persbericht, antwoord op enkele vragen die gerezen zijn en de contactinformatie van de Nederlandse werkgroep van de Nashvilleverklaring. Nieuw is de pagina met links naar mooie artikelen rondom de verklaring.

Enkele observaties – geen persspiegel

- Oorspronkelijke verklaring in VS, zomer 2017, door “The Council on Biblical Manhood and Womanhood” (CBMW), 30 jaar na het Danvers Statement tegen het feminisme (1987)
- 2018 in NL vertaald, einde 2018 ter ondertekening aangeboden, 4 januari 2019 gepubliceerd
- Enorme ophef: “antihomopamflet”
- Precisering Van der Staaij: “Als ik die verklaring afgelopen week weer had gekregen met de vraag: ‘Wil je dat als politicus ondertekenen?’ – dan had ik gezegd: ‘Dit vind ik meer iets voor theologen en voorgangers.’ Ik kies liever mijn eigen woorden.” Toch neemt de SGP’er geen afstand van zijn ondertekening: “Omdat mijn mail destijds zo is opgevat, vind ik het flauw om er nu van weg te lopen.”
- Petitie tegen preekbeurt “Nashville-dominee” Klassen in Grote Kerk Gorinchem
- Ingezonden brief ds. Ophoff, Gorinchem: “Natuurlijk hebben veel meer overwegingen meegespeeld (...) Maar alleen al de pastorale verantwoordelijkheid richting soms kwetsbare eigen leden rechtvaardigt het genomen besluit.” (ND, 15/1/2019, p. 12-13)
- Toezegging studiedag over Nashvilleverklaring

Uit de tekst (1)

“Bijbelgetrouwe christenen ervaren dat zij leven in een **historische overgangssituatie**. Terwijl de **westerse cultuur** in toenemende mate **postchristelijk** is geworden, is zij bezig om op ingrijpende wijze een **nieuwe invulling te geven aan wat het betekent mens te zijn**. (...)

Deze **seculiere geest van onze eeuw** brengt een grote uitdaging mee voor de christelijke kerk. Zal de kerk van de Heere Jezus Christus haar **Bijbelse overtuiging**, duidelijkheid en moed verliezen en opgaan in de tijdgeest? Of zal zij vasthouden aan het Woord van het leven, moed putten bij Jezus vandaan en zonder schaamte Zijn weg verkondigen als de weg des levens? Zal ze, dwars **tegen de cultuur** in, haar heldere getuigenis bewaren en dit getuigenis doen horen aan een **wereld die langs een hellend vlak op weg lijkt naar de ondergang**?

Wij zijn ervan overtuigd dat getrouw-zijn in onze generatie inhoudt dat we opnieuw getuigenis geven aan het ware verhaal van de wereld en onze plaats daarin – **in het bijzonder** als het gaat over man-zijn en vrouw-zijn.”

(uit: Nashvilleverklaring, Voorwoord)

Uit de tekst (2)

- Naschrift bij NL versie, ontbreekt in Engelse versie

“(...) Tegelijk voelen wij ons gedrongen de verklaring van een naschrift te voorzien, gericht op de pastorale praktijk.

Juist in het licht van deze **principiële stellingname** past ons **belijdenis van schuld**. Als christenen in Nederland hebben wij in dezen **niet altijd duidelijk en publiek**, en zeker niet met één mond **gesproken**, en zijn daarom mede-oorzaak van de verwarring in de samenleving. **Ook hebben wij onze principes niet altijd met het voorbeeld van ons leven versierd**. Christelijke **huwelijken** toonden vaak niet het beeld van de manier waarop Christus omgaat met Zijn bruid. Kerkelijk leidinggevenden zijn soms helaas mede-verantwoordelijk geweest voor **de praktijk of het toedekken van (seksueel) misbruik**. Principiële stellingnames hebben niet zelden geresulteerd in **machtsmisbruik** jegens hen die een homoseksuele gerichtheid kennen. De **pastorale zorg** naar deze gemeenteleden in nood is te vaak **onder de maat geweest**.

Dit geeft ons een **des te grotere verantwoordelijkheid** voor pastorale nabijheid en zorg.”

Analyse

- Focus: Westerse cultuur, rol van de Bijbel daarin, welk beeld van de schepping
- Gelaagdheid van verklaring
 - Schuldbelijdenis
 - Klemtoon op pastorale verantwoordelijkheid
- Geen politiek pamflet, geen stemverklaring, geen wetsvoorstel
 - Duidelijk dat rol als politicus beperkingen oplegt (Van der Staaij)
 - Realiseert een “liberaal compromis” (Rawls / Habermas)
 - Publiek/politiek vs. privé/kerkelijk/pastoraal
- Publieke ophef ignoreert gelaagdheid
 - Zelf anti-liberale uitsluiting?
- Hoge maat aan zelfsturing in binnenkerkelijk discours

Ter afsluiting

- Kerkelijk spreken kan **niet** al te veel leren van politieke filosofie
 - Terughoudendheid in politieke contexten is vanzelfsprekendheid
 - Duidelijke zelfsturing rondom notie van pastorale zorg
 - Religieus argumenteren mogelijk aanstootgevend, ook wanneer politiek-filosofische regels worden gevolgd
 - Nog meer voorzichtigheid = nog minder zichtbaarheid
 - => Dalende attractiviteit van terughoudendheid in het publieke debat
 - Negatieve gevolgen voor democratische cultuur